

Umman 2012

Resmi Adı	Umman Sultanlığı
Başkent	Muskat
Yüzölçümü	309.500 km²
Nüfus	3.154.000
GSYH	76,46 milyar dolar
Hükümet Biçimi	Monarşi
Devlet Başkanı	Sultan Kabus bin Seyd
Dışişleri Bakanı	Yusuf bin Alevi Abdullah bin İbrahim
Askeri Harcamalar	4,047 milyar dolar
Asker Sayısı	42.600

Etnik Yapı

Arap	% 75
Diğer	% 12

Dini Yapı

İbadi Müslüman	% 75
Sünni ve Şii	% 13
Diğer	% 12

Petrol Üretimi	915.600 varil/gün
Petrol Tüketimi	142.000 varil/gün
İhracat	52,04 milyar dolar
İthalat	26,49 milyar dolar

Umman 2012

Selim Dursun

[Doktora Adayı, Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü]

Sefa Mutlu Koca

[Doktora Adayı, Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü]

Özet

2012, Umman için tarihinde ilk defa gerçekleştirdiği belediye meclisi üyeleri seçimi ile liberal demokratik yönetime geçiş adına atılan ilk adımın yaşandığı bir yıl olmuştur. Hızlı nüfus artışı, azalan üretim ve işsizlik gibi temel sorunlara, yabancı işgücü ile yerli işgücü değişimi, ekonomik çeşitlendirme ve özelleştirme politikalarıyla çözüm arayan Umman, bölgede geliştirdiği proaktif dış politika ile küresel ve bölgesel güçlerle iyi ilişkiler geliştirme çabasını devam ettirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Umman Ekonomisi | Belediye Seçimleri | Reform | Dış Politika

Oman 2012

Abstract

2012 was a significant year due to the initial step taken towards a liberal democratic regime with the first time organized city council elections in the history of Oman. Oman, seeking a solution for basic problems such as a rapid growth in population decrease in production and unemployment with an exchange from foreign manpower to local labor force economic diversification and privatization policies, continues her effort in progressing good relations with the global and regional power by enhancing a proactive foreign policy in the region.

Keywords: Oman Economy ■ City Council Elections ■ Reform ■ Foreign Policy

Ekonomik Gelişmeler

Ekonomik Yapı

Umman ekonomisinde karma ekonomik sistem uygulanmaktadır. Bu sisteme uygun olarak kamu sektörünün ekonomik faaliyetleri beş yıllık kalkınma planları çerçevesinde yürütölmekte, özel sektör, kamu tarafından yasal ve kurumsal düzenlemeler ve finansal teşviklerle yönlendirilmekte ve özendirilmektedir. Diğer yandan Umman, Dünya Ticaret Örgütü üyeliği süreci ve Amerika Birleşik Devletleri ile imzalanıp 2009 yılında yürürlüğe giren Serbest Ticaret Anlaşması ile piyasa ekonomisine geçmeye çalışmaktadır.¹ Bu çerçevede Umman hükümeti son yıllarda serbest piyasa ekonomisine geçmeye yönelik liberal politikaları hızlandırmıştır. Hükümet, özellikle dış yatırımları çekmek ve yerli yatırımları desteklemek amacıyla uygun ortam hazırlamaya çalışmaktadır. Bu çalışmalar altyapı, yatırım teşvikleri, uluslararası ticaretin önündeki engellerin kaldırılması, çokuluslu yatırım projeleri, teknolojik bilgi ve yeteneklerin geliştirilmesi ve bankacılık gibi alanlarda yoğunlaşmaktadır.²

Umman enerji kaynaklarına, özellikle de petrole dayalı bir yapıya sahiptir. Umman ekonomisinde petrol ve doğalgaz ihracatı kamu gelirinin önemli kısmını oluşturmakta ve Gayri Safi Milli Hasılaya (GSMH) büyük katkı sağlamaktadır (Tablo 1). İthalat ise büyük ölçüde imalat sanayi ürünlerinden oluşmaktadır. Umman hükümetinin yürüttüğü, ekonominin çeşitlendirilmesi politikası enerji kaynaklarına bağımlı ekonomik yapıyı değiştirmeyi amaçlamaktadır.³ Diğer bir amaç ise artan işgücünün istihdam edilmesi ve işsizliğin azaltılmasıdır. Bu hedeflere ulaşmak için turizm ve sanayinin geliştirilmesi de hükümetin ekonominin çeşitlendirilmesine yönelik politikalarının önemli unsurlarıdır. Diğer yandan Umman, petrol üretimi alanında iyileştirme tekniklerinin geliştirilmesine bağılı olarak, petrol üretimini ve verimini artırarak çeşitlendirme politikası için zaman kazanmak istemektedir.⁴

Son yıllarda liberal politikalara ağırlık verilmesine rağmen, Umman'da hükümet 5 yıllık planlarla ekonomiye yön vermektedir. En son hazırlanan ve 2011–2015 dönemini kapsayan sekizinci 5 yıllık kalkınma planında temel olarak petrol dışı sektörlerin ve özel sektörün güçlendirilmesi, kamu harcamalarının disipline edilmesi, devlet gelirlerinin artırılması ve dengeli bir bütçe yapısının oluşturulması hedeflenmektedir.⁵

Umman hükümeti “Vizyon 2020” adı verilen program ile ekonomide sanayi, hizmet, turizm, ulaştırma ve finansal faaliyet alanlarını genişleterek petrol bağımlısı bir ülke olmaktan kurtulmayı hedeflemektedir. Bu amaçla 2020 yılına kadar petrol ve doğalgaz gelirlerinin GSMH içindeki payının %51’den %19’a düşürülmesi, petro-kimya, imalat, plastik sanayi, turizm, tarım ve balıkçılık sektörlerinin ekonomideki ağırlığının artırılması hedeflenmektedir (Tablo 1). 1995 yılında uygulamaya konulan bu program ile ekonominin çeşitlendirilebilmesi amacıyla yönelik olarak insan kaynaklarının geliştirilmesi, teknolojik gelişmelere ayak uydurabilmek için işgücünün niteliğinin artırılması, özel sektörün gelişmesi için uygun ekonomik ortamın yaratılması, özel ile kamu sektörü işbirliği mekanizmalarının oluşturulması, ekonominin çeşitlendirilmesinin teşvik edilmesi, Ummanlıların yaşam standartlarının yükseltilmesi ve eşitsizliğin azaltılması hedeflenmektedir.⁶

Son yıllarda hızlı nüfus artışı, azalan üretim düzeyi, işsizlik gibi temel sorunlar Umman ekonomisini zorlamaktadır. Umman, bu sorunlarla *Umman-laştırma*⁷ adı verilen yabancı işgücünün yerli işgücü ile değişimi, ekonomik çeşitlendirme ve özelleştirme politikalarıyla mücadele etmeye çalışmaktadır. Bu politikalara ek olarak Umman hükümeti, özellikle petrol ve doğalgaza dayalı endüstrileri ülkenin güneyinden kuzeyine kaydırarak sanayileşmenin tüm ülkeye yayılmasına ve bölgeler arası eşitsizliğin giderilmesine çalışmaktadır.⁸

Tablo 1: Ekonominin Sektörel Yapısı⁹(%)

Sektörler	2009	2010	2011	2012	2020*
Petrol ve Doğalgaz	39	45,8	50	51	19,0
Tarım	1,4	1,2	1,1	1	5,1
Sanayi	19	17	16,2	16	29,0
Hizmetler	40,6	36	32,7	32	46,9

Kaynak: Vizyon 2020 Hedefi¹⁰

Makro Ekonomik Gelişmeler

2012 yılında Umman ekonomisi, gerek petrol fiyatlarındaki artışa bağlı olarak petrol gelirlerinin artması gerekse de enerji dışı sektörlerdeki olumlu gelişmeler nedeniyle büyümeye devam etmiştir. Büyümeyi destekleyen diğer unsurlar büyük kamu harcamalarıyla desteklenen iç talebin artması ve merkez bankasının uygulanan genişletici mali politikalar olmuştur. 2012 yılında reel GSMH cari fiyatlarla %5 büyümüştür (Tablo 2). Yüksek petrol fiyatlarının ve

artan petrol üretiminin etkisiyle petrol aktivitelerinin cari GSMH'ye katkısı %51,7 olmuştur. Sanayinin GSMH'ye katkısı %16,8 olurken, hizmetler sektörünün %33,9, tarımın ise daha düşük olup %1,03 olarak gerçekleşmiştir. Kişi başına düşen gelir GSMH'deki artışa paralel olarak 2012 yılında 25 bin dolara yükselmiştir.¹¹

Ekonomideki iyi gidişe paralel olarak enflasyonda 2012 yılında düşüş görülmüştür. Tüketici fiyat endeksi bazında 2011 yılında %4 olan enflasyon oranı 2012 yılında %3,2 olarak gerçekleşmiştir. Enflasyondaki düşüş, dolaylı olarak da ekonomiye katkı sağlamıştır. Umman Merkez Bankası azalan enflasyon oranının olumlu etkisiyle faizleri %1-2 aralığına kadar düşürmüş ve bu sayede özel sektörün kredi ve yatırımlarını desteklemiştir.¹²

Ekonominin çeşitlendirilmesi politikasına rağmen ekonominin petrol ve doğalgaza olan bağımlılığı artmaktadır. 2012 yılında bu sektörün GSMH içindeki payı bir önceki yıla göre artarak %51,7 oranına yükselmiştir (Tablo 1). 2012 yılı rakamlarına göre yılın ilk yarısında petrol ve doğalgaz sektörü %19,9 oranında büyüme göstermiştir. Bu büyümenin GSMH'ye katkısı yaklaşık 28 milyar dolar civarında olmuştur. Petrol üretiminde de artış olmuş, üretim 2011 yılında günlük 885,000 varilden Kasım 2012 itibarıyla günlük 933,000 varile yükselmiştir.¹³

Son yıllardaki istikrarlı ekonomik büyümeye rağmen, işsizlik 2012 yılında da sorun olmaya devam etmiştir. Yaklaşık olarak tahmin edilen işsizlik oranı %15 civarındadır. Ekonomideki büyümenin, işsizliğin azaltılmasına yansıdığı söylenemez. Bu durumun en büyük kanıtı (2012 yılı rakamlarına göre) işgücünün %14'e yakınının özel sektör tarafından istihdam edilmesidir. Bu nedenle işsizliğin düşürülmesinde kamu sektörünün önemi büyüktür. Umman hükümeti özellikle Arap Baharı'nın ülkeye yansımalarının da etkisiyle işsizliğin azaltılması amacıyla 2011 yılından beri yoğun çaba harcamaktadır. Bu kapsamda 2011 yılında 44,000 Ummanlı kamu sektöründe işe alınırken, 2012 yılında da bu sayı 56,000 olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca hükümet, işsizliğin azaltılması amacıyla bütçeden kalkınma fonlarına aktarılan kaynakları artırmaya ve altyapı yatırımlarına ağırlık vererek özel yatırımlara uygun bir ortam oluşturmaya çalışmaktadır. Bunun yanında işsiz gençlere yönelik olarak işgücü eğitimi ve sosyal destek programları vasıtasıyla gençlerin özel sektöre girişini kolaylaştıracak yatırımlara 2012 yılında da devam edilmiştir.¹⁴

Tablo 2: Temel Ekonomik Göstergeler¹⁵

Temel Göstergeler	2008	2009	2010	2011	2012
Nominal GSMH (Milyar \$)	60,6	46,8	55,6	72,7	79,9
Reel GSMH (Milyar \$)	45,4	33,4	41,58	52,26	55,02
Kişi Başı GSMH (Bin \$)	21,7	16,2	18,6	23,5	25,1
Reel GSMH Büyüme Hızı (%)	12,8	3,6	4,2	5,4	5
Enflasyon Oranı (%)	12,6	3,3	3,2	4	3,2
İşsizlik Oranı (%)	15	15	15	15	15
İhracat (Milyar \$)	37,7	27,6	36,5	47,1	48,4
İthalat (Milyar \$)	22,9	17,8	19,7	23,6	23,4

İslami Bankacılığa Geçiş Süreci

Umman yönetimi 2011 yılında İslami bankacılığa izin vereceğini ilan ederek geçiş konusunda ilk adımını atmıştı. 2012 yılı sonlarına doğru İslami bankacılığın işleyiş kuralları belirlendi. İslami bankacılık sistemi, Umman Merkez Bankası tarafından hazırlanan bankacılık düzeni taslağının Bankacılık kanununda değişiklik yapan Kraliyet kararnamesi olarak 6 Aralık 2012 tarihinde yayımlanmasıyla yasal çerçeveye kavuşturuldu. Bu kararnameye dayanılarak çıkartılan İslami Bankacılığı Düzenleyici Çerçeve başlıklı sirküler 18 Aralık 2012 tarihinde yayımlanarak bu alandaki kurallar somutlaştırıldı.¹⁶

Umman yönetimi belirlenen kurallara uygunluk şartıyla her bankaya İslami bankacılık faaliyeti yapma izni vermektedir. Bu kapsamda iki ulusal bankaya İslami bankacılık alanında faaliyet gösterme izni verildi. Ayrıca, diğer bankaların da belirlenen kurallara uymak kaydıyla İslami bankacılık faaliyeti gerçekleştirebileceği duyuruldu. Getirilen düzenlemede bir bankanın kaynaklarını ve kullandığı fonları açıklamadan hem İslami hem de geleneksel bankacılık hizmetlerini bir arada yürütmesine ise onay çıkmadı. Bu bakımdan yeni yönetmelik bankalara kaynaklarını ve kullandıkları fonları açıklamak zorunluluğu da getirmiştir.¹⁷

İslami bankacılık alanındaki son gelişmeler Umman'da bankacılık ve finans sektörünün derinleşmesi ve çeşitlenmesi açısından önemli bir aşamadır. Tahminlere göre, İslami bankacılık işlemlerinden 909 milyon dolar civarında bir kaynak Umman para piyasasına girecektir. Hatta bu rakamın 1,4 milyar dolara çıkabileceği belirtilmektedir. Umman'da İslami bankacılığın rekabetçi bir yapıda olacağı söylenebilir. Bu bankacılık faaliyetleri için Bank Nizva ve el-İzz İslami Bankası adlı iki yeni İslami bankanın faaliyet göstermesine izin verildi. Bu bankaların yanında Bank Sohar, Bank Dhafor, Bank Muscat, Ahli Bank ve Umman Ulusal Bankası gibi geleneksel bankacılık faaliyeti yapan bankalar da İslami bankacılık işlemlerini belirlenen kurallar çerçevesinde yapabilecekler.¹⁸ Örneğin bu bankalar İslami bankacılığın en önemli enstrümanı olan sukuk¹⁹ (İslami finansman bonosu) ihraç edebilecekler.

Diğer Ekonomik Gelişmeler

Umman hükümeti karma ekonomi politikası çerçevesinde 2012-2016 döneminde genişletici maliye politikasını devam ettirmeyi ve harcamaları artırmayı planlamaktadır. Söz konusu dönemin ikinci yarısında petrol dışı gelir arttıkça, gelirin daha hızlı artacağı tahmin edilmektedir. Hükümet ayrıca, petrol dışı ihracatı artırmak için yeni sanayi projelerini desteklemeyi amaçlamaktadır. Hükümet politikaları içinde turizm gelirlerini artırmak da önemli yer tutmaktadır.

Umman'da turizm sektörü 2012 yılında da büyümeye devam etmiştir. Turizm sektörünün büyümesi Umman ekonomisinin çeşitlenmesi, enerji kaynaklarına bağımlılığın azaltılması ve gençler arasındaki işsizliğin düşürülmesinde önemli rol üstlenmektedir. Bu nedenle yeni proje ve yatırımların çoğu bu sektörde yoğunlaştırılmaktadır. Bu yatırımlar doğrudan olabileceği gibi dolaylı olarak bu sektöre katkı sağlayacak nitelikte ve özellikle de altyapı alanında yapılmaktadır. Bu kapsamda Yeni Maskat Uluslararası Havalimanı, Sohar Havalimanı, Salalah Uluslararası Havalimanı, Maskat'ta ve diğer şehirlerdeki otel inşaatları gibi yatırımlara 2012 yılında da devam edilmiştir.²⁰ Hükümet ayrıca, Maskat'ın turizm açısından cazip bir şehir haline gelmesine özel önem vermektedir. Maskat, 2012 yılı Arap Turizm Başkenti ilan edilmiştir.²¹

Umman hükümeti, ekonominin çeşitlendirilmesi politikasına uygun olarak altyapı ve inşaat yatırımlarına da önem vermektedir. 2009 yılında inşaat sektörünün toplam değeri 3.1 milyar dolar iken 2011 yılında inşaat sektörünün toplam değeri %2 oranında artarak 3.6 milyar dolar olmuştur. 2012 yılında ise bu oranın %4.7 artarak 3.9 milyar dolar civarında gerçekleşmiştir. İnşaat sektörünün GSMH içindeki payı %7'ye yaklaşmıştır. 2015 yılına kadar inşaat sektörünün her yıl %6.47 oranında artması beklenmektedir. Hükümet, yeni okullar, sağlık merkezleri ve enerji santralleri gibi altyapı yatırımlara ağırlık vererek inşaat sektörü için 2015 hedeflerine ulaşılabilmesine katkıda bulunmaktadır.²²

İç Siyasi Gelişmeler

Siyasi Dönüşüm ve Reform Talepleri

Umman'da, 2011 yılının başında, Arap Baharı'nın etkisiyle başlayan protestolar ve gösteriler, alınan ekonomik önlemler ve bazı siyasi taleplerin yerine getirilmesi ile sonuçlandı. 2012 yılı içinde reform yanlılarınca bazı gösteri girişimleri olmuşsa da bunlar sınırlı kalmıştır. 2011 yılında başlayan ve 2012 yılında sınırlı da olsa süren eylemlerin temelinde siyasi, ekonomik ve sosyal talepler bulunmaktadır. Bu talepler arasında saray ile hükümetin yönetsel anlamda birbirinden ayrılması; Şura Meclisi üyeleri arasından, mali ve yönetim alanında yolsuzluklarla mücadele edecek bağımsız birimlerin oluşturulması; seçimle üyeleri belirlenen Şura Meclisi'nin, başta bakanların seçilmesi ve düşürülmesi olmak üzere mevcut yetkilerinin artırılması; ehliyetsiz ve yeteksiz bakanların hükümetten uzaklaştırılması; devlet görevlilerinin görev-

lerine atandıktan sonra elde ettikleri gelirlerin hesabının sorulması; işsizlere istihdam sağlayacak iş alanlarının yaratılması; İslami bankaların, yatırım araçlarının, sigorta şirketlerinin kurulmasına izin verilmesi; sosyal güvenlik şemsiyesi altındaki gruplara, düşük gelir gruplarına, emeklilere ödenen aylıkların artırılması; asgari ücretlerin ve işsizlere ödenen miktarın artırılması; vatandaşların bankalara olan borçlarının silinmesi; güvenlik birimlerinin uygulamalarından dolayı hesap vermesi; güvenlik kurumlarının yetkilerinin sınırlandırılması; birçok devlet kurumunun sahip olduğu istisnai yetkilerinin kaldırılması; bağımsız yargılamanın güçlendirilmesi; bağımsız anayasa mahkemesinin kurulması; ifade özgürlüğünün garanti altına alınması; yüksek fiyat artışlarının sonlandırılması; gençlere yönelik sosyal destek fonlarının kurulması; zorunlu eğitimin 16 yaşa çıkartılması; düşük gelirli ailelere tedavi imkanları ve mali destekler verilmesi²³ gibi Umman yönetimini zorlayan talepler bulunmaktadır.

Taleplere Yanıt: Sembolik Reformlar

2011 yılında halkın talepleri karşısında atılan siyasi ve ekonomik adımların 2012 yılında da devam edeceği beklentisi oluşmuştu. Ancak, 2011'in sonunda düşük düzeyli de olsa başlatılan reformların devamı gelmedi ve reformlar sembolik seviyede kaldı.²⁴ Bu nedenle Sultan'a yönelik eleştiriler devam etti. Ancak ülkede Sultan ile hükümetin yönetim işlevleri açısından birbirinden ayrılmadığından reform taleplerinin Sultan'ı eleştirmek ve onun otoritesini sarsmak olarak değerlendirildiğinden rejim karşıtları daha büyük bir baskıyla karşılaştılar. Her ne kadar reform yanlıları gösterilerinde Sultan'ı hedef almadıklarını, yalnızca reformların yapılmasını, devlet görevlilerinin yolsuzluk yapmalarının önlenmesini talep ettiklerini iddia ettiyseler de, 2012 Haziran ayı başında yapılan gösteri nedeniyle 40 kadar kişi tutuklandı. Göstericiler yasadışı gösteri yapma, kamu düzenini bozma ve Sultan'a hakaret etme ile suçlandı. Mahkemelerin Sultan'a hakaret suçunu devlet güvenliği suçları kapsamında değerlendirdiği ülkede bu kapsamda verilen cezaların daha ağır olduğu göz önünde bulundurulduğunda, tutuklananlarla ilgili yargı süreci de eleştirilere konu olmuştur.²⁵

2012 yılı içinde sembolik de olsa önemli bir reform adımı atıldı. 22 Aralık 2012 tarihinde ilk defa belediye meclisi üyelerinin seçimi düzenlendi. Bu meclislerin doğrudan yürütme gücü olmamakla birlikte, danışma rolü bulunmaktadır.²⁶ İlk defa yapılmasına rağmen belediye seçimlerinin halkta olumlu karşılık bulduğu ve halkın yoğun şekilde oy sandıklarına gittiği gözlemlendi. Halkın bu ilgisi, fırsat verilmesi halinde halkın kendi siyasi geleceğini tayin etme kararlılığını ve isteğini göstermektedir.

İnsan Hakları

İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün 2013 Dünya Raporunun Umman bölümünde, 2012 yılında insan haklarına yönelik gelişmelere dikkat çekilmiştir. Ra-

porda, yönetim yapısı nedeniyle vatandaşların hükümet politikalarını etkileme ve değiştirme seçeneklerinin az olduğu belirtilmiştir. Bütün yasa ve düzenlemeler kraliyet kararnamesi ile yürürlüğe konulmaktadır. Bunun yanında ifade özgürlüğü konusunda genelde müsamaha gösterilmekle birlikte, Sultan Kabus ve ailesini eleştirmek devlet güvenliği kapsamında değerlendirilmekte ve bu konuda müsamaha gösterilmemektedir. Raporda ayrıca, Umman yönetiminin 2012 yılında ifade özgürlüklerini kısıtlayan uygulamalara gittiği vurgulanmaktadır. Bu kısıtlamalarda göstericilerden bir kısmına 12 ila 18 ay hapis cezalarının verildiği, 31 Mayıs 2012 tarihinde toplantı ve örgütlenme özgürlüklerinin kullanıma yasal sınırlamaların getirildiği kaydedildi.²⁷

11 Haziran'da başkent Maskat'ta Umman polis şubesinin önünde oturma eylemi yapan en az 20 gösterici gözaltına alındı. Umman polisi göstericileri, ayaklanmayı provoke etme niyetiyle yasadışı toplantı yapmakla ve trafik akışını engellemekle suçladı. Maskat mahkemesi de 8 Ağustos'ta tutuklanan göstericileri bir yıl hapis ve 2,600 dolar para cezasına çarptırdı.²⁸ İnsan Hakları İzleme Örgütü bu keyfi ve yasadışı tutuklamalar konusunda tepki göstererek aktivistlerin acilen serbest bırakılmasını istedi. Örgütten yapılan açıklamada yönetimin, talepleri dinlemek yerine gözaltına alma, tutuklama ve yargılama yoluna giderek göstericileri susturmayı tercih ettiği belirtildi.²⁹

İnsan hakları anlamında olumlu bir durum ise ülkede kadınlara yönelik ayrımcılık karşısındaki yasalar ve uygulamalardır. Kadın hakları konusunda Umman Anayasası'nın 17. maddesi resmi olarak cinsiyet ayrımcılığını yasaklamaktadır. Umman otoriteleri de uygulamada kadın haklarını güvenceye almak için çaba sarf etmektedir. Bu çabalar özellikle kadınların hükümet ve toplumun yüksek seviyelerinde temsil edilmesi yönündedir.³⁰

2012 Umman Dış Politikası

Umman Basra Körfezi'ndeki stratejik konumu³¹ itibarıyla gerek küresel güçler, gerekse de bölgesel güçler tarafından yakından takip edilmektedir. Tarihte İngiltere için Hindistan sömürgelerinin güvenliği açısından stratejik konumda bulunan Umman, bugün Ortadoğu enerji kaynaklarının transfer merkezi durumundaki Basra Körfezi'ndeki stratejik konumu nedeniyle ABD, Rusya ve Çin gibi küresel, İran, Türkiye gibi bölgesel güçler için önem arz etmektedir. Sahip olduğu bu jeostratejik konumun farkında olan Umman Sultanlığı, Kabus bin Sait'in babası Said Bin Teymur'un 'ne Doğu ne Batı' politikasını terk edip 'hem Doğu hem Batı' stratejisini geliştirmesiyle birlikte gerek bölge ülkeleriyle gerekse de küresel güçlerle proaktif, tarafsız ve pragmatik bir dış politika çerçevesinde ilişkilerini sürdürmektedir.³²

Umman-Türkiye İlişkileri

Türkiye-Umman ilişkilerinin seyrini ve seviyesini gösteren önemli bir gösterge Umman Dışişleri Bakanı Yusuf bin Alevi bin Abdullah'ın 4 Nisan 2012 tarihinde Anadolu Ajansı muhabirine verdiği mülakatta söyledikleri olmuştur.

Bin Alevi açıklamasında, ‘Türkiye’nin İslam devletlerinin kapısı olduğunu’ belirterek Türkiye’nin İslam ülkelerine bir model olduğunu ve tüm Müslüman ülkeleri en iyi şekilde temsil ettiğini söylemiştir. Türkiye ile Umman ilişkilerinin önümüzdeki dönem daha güçlü olacağını belirten Abdullah şunları da kaydetmiştir: ‘Türk ve Umman ilişkileri son on yıl içinde güçlendi. İki ülke arasındaki ilişkiler şu an en iyi seviyede. Diğer taraftan Umman’da Türk firmaları yoğun bir şekilde yatırım yapmakta, özellikle inşaat sektöründe boy göstermektedir. Önümüzdeki dönemde öğrenci programları çerçevesinde Ummanlı araştırmacılar ve öğrenciler Türkiye’ye gelip eğitim alacaklar. Türkiye’nin özellikle bu dönemde Ortadoğu’da aktif rol almasından biz çok mutluyuz ve sevinçliyiz. Ayrıca hem Türk halkının hem de devletin Ortadoğu’daki ilgi ve alakasından kim ne derse desin hep gurur duyuyoruz ve takdir ediyoruz.’³³

2012 yılında Türkiye - Umman ilişkilerindeki en önemli gelişme ise 2 Ekim 2012 tarihinde gerçekleşen ‘Türkiye-Umman 9. Dönem Ortak Komite Toplantısı’ olmuştur. Bu toplantıda Türkiye ile Umman arasında ekonomi, ulaştırma ve eğitim, bilim ve sanayi, tarım ve balıkçılık alanlarındaki ilişkilerin geliştirilmesi için mutabakat zabtı imzalanmıştır. Başbakan Yardımcısı Beşir Atalay, Ekonomi Bakanlığı’nda gerçekleştirilen toplantının ardından yaptığı basın açıklamasında, iki ülke arasında güçlü tarihi ilişkiler bulunduğunu belirtmiş, toplantıda şimdiye kadar geliştirilen ilişkileri yarıya nasıl taşıyacaklarını ve yeni işbirliği alanlarının neler olabileceğini ele aldıklarını ifade etmiştir. Yapılan toplantıların ve karşılıklı diplomatik temasların devam ettirilmesi konusunda kararlı olduklarını ifade eden Atalay, toplantıda ticaret, serbest bölgeler, müteahhitlik hizmetleri, ulaştırma, sanayi, sağlık turizmi, KOBİ’ler, standardizasyon ve yatırımlar konularının ele alındığını, savunma sanayi, enerji, eğitim ve yüksek öğrenim, gençlik ve spor, bilim ve teknoloji, tarım ve balıkçılık alanlarında işbirliği turizm ve kültür alanında teknik işbirliği hususlarında önemli imkanların keşfedildiğini belirtmiştir.³⁴

Atalay son dönemde artan ekonomik işbirliği neticesinde bu ülkeye yapılan ihracatın 215 milyon dolar olduğunu, Türkiye-Umman arasındaki ticaret hacminin ise 2011 yılı sonu itibarıyla 271 milyon dolar seviyesine ulaştığını, bu rakamları daha yükseklerle ulaştırabilme potansiyellerinin de olduğunu ifade etmiştir. Toplantının Ummanlı Eşbaşkanı Yahya bin Said bin Abdullah el-Cabiri de iki ülke arasında alınan kararların hızla hayata geçirilmesi temennisinde bulunmuştur.³⁵ Gelişen ilişkiler sayesinde Türkiye ve Umman arasındaki ticaret hacmi 2012 yılı itibarıyla 321 milyon dolara ulaşmıştır. Aşağıdaki tabloda Türkiye ve Umman arasındaki gelişen ticaret hacminin yıllara göre dağılımı gösterilmektedir.

Tablo 3: İkili Ticaret³⁶

Yıllar	İhracat	Değişim (%)	İthalat	Değişim (%)	Hacim	Denge
2005	39.959	37,2	3.871	179,1	43.831	36.088
2006	71.000	77,7	2.113	-45,4	73.113	68.888
2007	91.831	29,3	24.334	1051,8	116.166	67.497
2008	215.755	134,9	10.611	-56,4	226.366	205.144
2009	105.541	-51,1	16.584	56,3	122.124	88.957
2010	129.311	22,5	39.464	138	168.775	89.846
2011	214.651	66	56.558	43,3	271.209	158.093
2012	268.561	25,1	52.850	-6,5	321.411	215.711

Umman Türkiye arasındaki bir diğer önemli diplomatik temas Nisan ayı içerisinde Umman mimarisine uygun olarak yapılan yeni Umman Büyükelçiliği'nin açılışı sırasında gerçekleşmiştir. Açılışa Umman Dışişleri Bakanı Alevi ve Başbakan Yardımcısı Beşir Atalay katılmıştır. Açılışa Atalay iki ülke arasındaki ilişkilerin son on yılda büyük mesafe kat ettiğini ifade etmiştir.³⁷

AK Parti hükümetinin Ortadoğu'ya yönelik olarak uyguladığı ekonomik ve siyasi açılım politikası çerçevesinde gelişen Umman-Türkiye ilişkileri siyasi ve ekonomik alanda hızla gelişirken, öğrenci değişim programları, turizm alanında işbirliği ile halkların kaynaşması gibi kültürel alanlarda da işbirliği sağlanmasına ilişkin politikaların yürütülmesine karar verilmesiyle yeni bir boyut kazanmıştır.

Umman-İran İlişkileri

Umman'ın İran'a dair izlediği siyaset diğer Sünni Arap ülkelerine göre farklılık arz etmektedir. Umman'ın dış politikada geliştirmiş olduğu 'ikili ilişkilerde ideolojiden çok jeostratejik gerçekler çerçevesinde pragmatik dış politika' prensibi çerçevesinde İran ile siyasi ve ekonomik ilişkilerini geliştirdiği gözlemlenmektedir.³⁸ Diğer yandan Avrupa ve ABD ile olan iyi ilişkileri nedeniyle Umman'ın İran ile diplomatik ilişkileri uluslararası camia tarafından da yakından takip edilmektedir. Bu bağlamda zaman zaman Umman'ın İran ile ABD arasında arabuluculuk görevi üstlendiği yönünde iddialar gündeme gelmiştir. Nitekim 2012 Şubat ayının son haftasında İran'ı ziyaret eden ve görüşmeler sonrası İran Dışişleri Bakanı Ali Ekber Salahi ile basının karşısına geçen Umman Dışişleri Bakanı Yusuf bin Alevi, bir muhabirin "Acaba bu ziyaretiniz Tahran'la Washington arasında arabuluculuk yapmak istediğinize dair çıkan haberleri doğruluyor mu?" sorusu üzerine "Benim bu Tahran ziyaretim, ortak işbirliği konusunda istişarelerde bulunmak ve ayrıca bölgesel ve uluslararası konuları görüşmek için gerçekleştirildi. Dolayısıyla ben İran ile

ABD arasında arabuluculuk yapmak gibi özel bir görevi üstlenmiş değilim, olsaydı açıkça söylerdim” şeklinde cevap vermiştir.³⁹ Alevi’nin söz konusu diplomatik açıklamaları bu çerçevede gerçekleşse de Umman Sultanlığı’nın gerek İran ile gerekse de İngiltere ve ABD ile olan ilişkileri, istendiğinde böyle bir arabuluculuk rolü için şartların hazır olduğu izlenimini vermektedir.

İran ile Umman arasında ekonomik ve askeri ilişkiler de önemli yer tutmaktadır. Bu konudaki en önemli gelişme İran Cumhurbaşkanı Yardımcısı Muhammet Rıza’nın Sultan Kabus bin Sait’i ziyaretinde söylediği, dünyanın ikinci büyük doğalgaz rezervlerine sahip olan İran’ın Mart 2012’de bir boru hattı yoluyla Umman’a gaz pompalamaya başlayacağına ilişkin 2011’de yapılan duyurunun yakında gerçekleşeceğine ilişkin sözleri olmuştur.⁴⁰ Ayrıca İran’ın Furuz-B doğalgaz sahasının geliştirilmesi antlaşmasının imzalanması sonrasında Umman başta olmak üzere diğer körfez ülkelerinden Birleşik Arap Emirlikleri ve Katar’a deniz altından ulaşan kablolarla doğalgazdan üretilen elektriğin ulaştırılması düşüncesi iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin önemini göstermektedir.⁴¹ Diğer yandan Umman Ticaret Bakanı ile İran Dışişleri Bakanı Salihî’nin katıldığı Tahran-Maskat Ekonomi Komisyonunda İran ile Umman arasında bilimsel, teknolojik ve endüstriyel alanlardaki ilişkilerin geliştirilmesi ve karşılıklı tecrübe paylaşımının gerçekleştirilmesi kararına varmışlardır.⁴² Söz konusu komisyonda iki ülke başkentleri arasında karşılıklı günlük hava ulaşımının sağlanması kararı da alınmıştır.⁴³

Umman’ın, İran’ın barışçıl amaçlı nükleer enerjiye sahip olma hakkı olduğu ve anlaşmazlıkların diyalog yoluyla çözülmesi gerektiğine ilişkin diplomatik görüşünde 2012 yılı içinde herhangi bir değişiklik olmamıştır. 2012 Mayıs ayında İsrail’in İran’ın nükleer tesislerine askeri bir hareket planlayacağına ilişkin tartışmaların yoğunlaştığı bir dönemde Umman Dışişleri Bakanı Alevi, Reuters haber ajansına verdiği bir röportajda ‘Tahran’la Batı arasındaki gerginliğin askeri bir çatışmaya dönüşme riskinin arttığını fakat müzakereler için hala fırsatların olduğunu, İran’la dünyanın altı süper gücünün (P5+1’i kastediyor) Tahran’ın nükleer amaçları konusunda bir orta yolu bulabileceklerini’ ifade etmiştir. Umman’ın 2012 yılı içinde de İran nükleer sorununun barışçıl yollarla çözülmesi gerektiğine ilişkin politikasında bir değişiklik olmamıştır. Umman’ın İran ile ilişkilerinin seviyesini göstermesi açısından dikkate değer bir gelişme de Londra’daki Umman Büyükelçiliği’nin bu ülkede büyükelçiliği bulunmayan İran’ın çıkarlarını gözetmesi kararının alınması olmuştur.⁴⁴

Umman Dış Politikasında Önemli Gelişmeler

Umman, Suriye krizi konusunda gerek İran ile olan olumlu ilişkileri gerekse de Arap Birliği üyesi olarak birlik politikaları nedeniyle nasıl hareket edeceği uluslararası kamuoyu ve bölge ülkeleri tarafından merak edilen bir ülke olmuştur. Umman bu konuda Arap Birliği’nin politikaları çerçevesinde bir dış politika geliştirmiştir. Bu bağlamda Ocak ayı başında Reuters haber ajansına bir açıklama yapan Umman Dışişleri Bakanı Yusuf bin Alevi, ‘Arap Birliği’nin

Suriye'ye dışarıdan yabancı bir askeri müdahaleyi onaylamayacağını ifade ederken krizi sona erdirmek için tek yolun Arap Birliği'nin barış planı olduğu' söylemiştir. Alevi 'Yemen'de Körfez İşbirliği Konferansı'nın ortaya koyduğu çözüm sürecinde başarı elde edilmesinin muhalefet ve hükümetin çözümden yana irade ortaya koymasıyla mümkün olduğu fakat Suriye'de böyle bir iradenin söz konusu olmamasından dolayı çözümün hemen olamayacağı' görüşünü savunmuştur.⁴⁵

Arap Birliği'nin Suriye'de önerdiği çözüm planının temelinde şiddetin sona erdirilmesi, Esad'ın görevini yardımcısına devretmesi, muhalefet ile hükümet arasında derhal görüşmelerin başlanması ve bir ulusal birlik hükümetinin kurulması öngörülmüyordu. Suriye hükümeti ise bu plan ile Arap Birliği'nin iç işlerine karıştığını ileri sürmüş ve meydana gelen olaylar aracılığıyla Suriye devletine karşı bir komplo yapıldığı gerekçesiyle önerileri şiddetle reddetmiştir.⁴⁶ Umman Suriye konusunda sürekli olarak şiddetin durdurulması çağrısında bulunduğu gibi çözüm adına rejim değişikliği de başta olmak üzere her türlü çözüm yolunun denenmesi gerektiğini her fırsatta dile getirmiştir.⁴⁷

Umman, 16 Ocak 2012 tarihinde Güney Kore ile petrol ihracı anlaşması gerçekleştirmiştir. Söz konusu tarihte Umman'ı ziyaret eden Güney Kore Başbakanı Kim Hwank-Shik, İran'dan gerçekleştirdiği petrol ithalatının aksaması durumunda Umman ile yapılan antlaşma yoluyla petrol ihtiyacını karşılamayı garanti altına almıştır. ABD'nin İran'dan petrol ithalatını sınırlandırma yaptırımını gündeme getirmesi ile Tahran yönetiminin de buna Hürmüz Boğazı'nı kapatma tehdidiyle karşılık vermesi, Güney Kore'de petro-kimya ürünlerinin fiyatlarının aniden yükselmesine sebep olmuştur. Petrol ihtiyacının yüzde 11'ini İran'dan karşılayan Güney Kore, Umman ile gerçekleştirdiği antlaşma sayesinde karşılaşacağı sıkıntıyı asgariye indirmek istemiştir.⁴⁸

2012 yılı içinde dünya kamuoyunun da merakla izlediği Yemen Devlet Başkanı Ali Abdullah Salih'in Umman'a geçmesi sonrasında ülkesine dönüp dönmeyeceği tartışmaları olmuştur. Salih, Umman'da uzun süre kalmayarak tedavi amacıyla Ocak ayı içerisinde ABD'ye gitmiştir.

Bölgesel anlamda Umman'ın yüksek düzeyli temasları arasında Devlet Başkanı Sultan Kabus'un Nisan ayında Körfez ülkelerine yaptığı ziyaretler bulunmaktadır. Önce 14 Nisan'da Birleşik Arap Emirlikleri'ni ziyaret eden Sultan Kabus daha sonra da 16 Nisan'da Kuveyt'te temaslarda bulunmuştur. İkili ve heyetlerarası gerçekleşen görüşmelerde bölgesel konular ele alınırken özellikle Suriye'deki rejim güçleri ile muhalifler arasında cereyan eden çatışmalar gündeme gelmiştir. Bununla birlikte Sultan Kabus ikili ilişkilerin geliştirilmesine yönelik görüşmeler de gerçekleştirmiştir.⁴⁹

Umman dış politikasında meydana gelen bir diğer önemli gelişme ise İngiltere Başbakanı David Cameron'un 2012 Aralık ayı sonunda Umman'ı ziyaret etmesi olmuştur. Söz konusu bu ziyaret öncesinde İngiltere savunma ve havacılık şirketi BAE System ile Umman arasında 4 milyar dolarlık savaş uçağı alımına ilişkin antlaşma imzalanmıştır.⁵⁰

Sonuç olarak ifade etmek gerekirse Umman'ın bir taraftan İran ile ortak askeri tatbikatlar düzenleyerek her diplomatik düzlemde İran nükleer sorununun diplomasi yoluyla çözülmesi gerektiğine ilişkin politikasını deklare etmesi, diğer taraftan İran politikasında ABD ve İsrail ile ortak hareket eden İngiltere ile önemli askeri silah anlaşmaları gerçekleştirmesi Umman'ın bölgede tarafsız pragmatik bir dış politika yürüttüğünün göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

Sonuç

Umman Basra Körfezi'nde sahip olduğu jeostratejik konum ile önemli bir körfez ülkesidir. 1970'den bu yana iktidarı elinde bulunduran Sultan Kabus, ülkede ekonominin iyileşmesi ve toplumsal refahın artması için bölgede bağımsız ve tarafsız bir dış politika izlemektedir. Ekonomide serbest piyasaya geçme çalışmaları, yerli ve yabancı yatırımların ülkeye çekilip desteklenmesi, uluslararası ticaretin önündeki engellerin kaldırılarak ülkenin dünyaya açılması yürütülen önemli ekonomik politikaların başında gelmektedir. Umman geliştirdiği 'Vizyon 2020' programı ile petrol ve doğalgaz gelirlerine bağımlı ekonomisini çeşitlendirerek özellikle turizm ve sanayi yatırımları ile ülkede ekonomik çeşitliliği sağlamaya çalışmaktadır. Bu bağlamda bugün petrol ve doğalgazın GSMH'deki yeri %51 iken 2020'de bu oranın %19'a düşürülmesi hedeflenmektedir.

Umman siyasi yapısında, 40 senedir devam eden Sultan Kabus'un otoritesi tartışılmazken en önemli sorun Sultan Kabus'un ölümü sonrasında ülkenin başına geçecek lider meselesi olarak görülmektedir. Diğer Arap ülkelerinde bu sorunun çözümü için velayet prenslik kurumu tesis edilirken Umman'da böyle bir kurumun olmaması Sultan Kabus sonrasının ne olacağı konusunda tartışmaların içten içe yaşanmasına sebep olmaktadır. 2012 yılında gerçekleşen en önemli siyasi gelişme hiç şüphesiz ülkede ilk defa gerçekleşen Belediye Meclis Üyeleri Seçimi olmuştur. Halkın seçime ilgisi ve sonuçların ihtilaf konusu olmaması ülkedeki ilk demokratik tecrübenin başarıyla sonuçlanması sonucunu doğurmuştur.

Umman dış politikası bölgesel ve küresel güçlerle bağımsız tarafsız bir proaktif dış politika çerçevesinde yürütülmektedir. Umman'ın gerek İsrail-Filistin sorununa gerekse de İran nükleer sorununa yaklaşımı problemlerin diplomasi yolu ile çözülmesi perspektifinden kaynaklanmıştır. Arap baharının son halkası Suriye'de yaşanan sorunlara ilişkin Umman, diğer Arap ülkeleri ile ortak hareket edip sorunun Körfez İşbirliği Konferansı'nın geliştirdiği politikalar çerçevesinde çözülmesi gerektiğini savunmuştur.

Kronoloji

- **15 Ocak** Güney Kore Başbakanı Kim Hwang-sik, Umman'ı ziyaret ederek Sultan Kabus ile görüştü.
- **25 Ocak** Yemen Devlet Başkanı Ali Abdullah Salih Umman'dan ayrılarak tedavi amacıyla ABD'ye gitti.
- **30 Ocak** İran Birinci Başkan Yardımcısı Muhammed Rıza Rahimi Umman'ı ziyaret ederek Sultan Kabus ile görüştü.
- **26 Mart** Almanya Dışişleri Bakanı Maskat'ı ziyaret etti ve Sultan Kabus ile görüştü.
- **14 Nisan** Sultan Kabus BAE'ni ziyaret etti ve Suriye konusunu görüştü.
- **16 Nisan** Sultan Kabus Kuveyt'i ziyaret etti ve Suriye konusunu görüştü.
- **31 Mayıs** Toplantı ve örgütlenme özgürlüklerinin kullanımında yasal sınırlamalar getirildi.
- **11 Haziran** Başkent Maskat'ta Umman polis şubesinin önünde oturma eylemi yapan en az 20 gösterici gözaltına alındı.
- **16 Ekim** Tanzanya Cumhurbaşkanı Jakaya Mrisho Kikwete Umman'ı ziyaret etti.
- **6 Aralık** Bankacılık kanununda değişiklik yapan Kraliyet kararnamesi ile İslami bankacılık yasal çerçeveye kavuşturuldu.
- **18 Aralık** İslami Bankacılığı Düzenleyici Çerçeve başlıklı sirküler yayımlandı.
- **22 Aralık** Umman'da ilk defa belediye seçimleri gerçekleştirildi.

Notlar

- 1 Harun Öztürkler, "Oman Ekonomisinin Genel Özellikleri", *Ortadoğu Analiz*, Kasım 2012, Sayı 47, s.100.
- 2 "Oman encourages open market economy", <http://www.muscatdaily.com...>, 27.02.2013.
- 3 Harun Öztürkler, "Oman Ekonomisinin Genel Özellikleri", *Ortadoğu Analiz*, Kasım 2012, Sayı 47, s.100.
- 4 T.C. Ekonomi Bakanlığı İhracat Bilgi Platformu, "Umman", <http://www.ibp.gov.tr/...>, 05.03.2013.
- 5 T.C. Maskat Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, "Ülke Raporu 2013", <http://www.musavirlikler.gov.tr...>, 11.03.2013.
- 6 Harun Öztürkler, "Oman Ekonomisinin Genel Özellikleri", *Ortadoğu Analiz*, Kasım 2012, Sayı 47, s.96.
- 7 Ummanlaştırma; ülkede şirket kurmak isteyen genç Ummanlı girişimcilere destekleme fonlarının sağlanması, özel sektörde (özellikle petrol, turizm, tarım sektörlerinde) Ummanlı istihdamı için kotalar konması (%30), söz konusu kotalara uymayan şirketlere ceza uygulanması, nitelik gerektirmeyen mesleklerde Ummanlı olmayanların çalıştırılmasının yasaklanması, Ummanlılara mesleki eğitim verilmesi gibi politikalarla uygulanmaktadır. Bkz. T.C. Ekonomi Bakanlığı İhracat Bilgi Platformu, "Umman", <http://www.ibp.gov.tr/...>, 05.03.2013.
- 8 T.C. Ekonomi Bakanlığı İhracat Bilgi Platformu, "Umman", <http://www.ibp.gov.tr/...>, 05.03.2013.
- 9 "Quarterly Bulletin December 2012", <http://www.cbo-oman.org...>, 04.03.2013; Central Bank of Oman, "Mid-Year Review, of the Omani Economy 2013", Ocak 2013, <http://www.cbo-oman.org...>, 10.03.2013.
- 10 "Oman Economic Overview", Global Research, <http://www.menafn.com/...>, 10.03.2013.
- 11 Central Bank of Oman, "Mid-Year Review, of the Omani Economy 2013", Ocak 2013, <http://www.cbo-oman.org...>, 10.03.2013; T.C. Maskat Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Ülke Raporu 2013, <http://www.musavirlikler.gov.tr...>, 11.03.2013.
- 12 "Oman: Year in Review 2012", <http://www.oxfordbusinessgroup.com>, 26.02.2013.
- 13 "Oman: Year in Review 2012", <http://www.oxfordbusinessgroup.com...>, 26.02.2013.
- 14 "Oman: Year in Review 2012", <http://www.oxfordbusinessgroup.com...>, 26.02.2013.
- 15 "Economic Indicators for Oman 2012", <http://www.economywatch.com...>, 18.02.2013; <https://www.cia.gov...>, 18.02.2013; "Economic Prospects and Policy Challenges for the GCC Countries", <http://www.imf.org...>, 04.03.2013; <http://www.ncsi.gov.om...>, 12.03.2013. <http://www.gfmag.com...>, 19.02.2013; <http://www.dfat.gov.au...>, 27.02.2013; "Oman: Year in Review 2012", <http://www.oxfordbusinessgroup.com>, 26.02.2013; Central Bank of Oman, "Mid-Year Review, of the Omani Economy 2013", Ocak 2013, <http://www.cbo-oman.org/...>, 10.03.2013; T.C. Maskat Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, "Ülke Raporu 2013", <http://www.musavirlikler.gov.tr...>, 11.03.2013.
- 16 Central Bank of Oman, "Mid-Year Review, of the Omani Economy 2013", Ocak 2013, <http://www.cbo-oman.org/...>, 10.03.2013; <http://www.cbo-oman.org...>, 11.03.2013.
- 17 "Oman central bank discusses Islamic instruments with ministry", <http://english.alarabiya.net...>, 20.02.2013; "Oman, İslami Bankacılık Kurallarını Belirledi", <http://www.faizsizekonomi.com...>, 27.02.2013; "Money market curbs to challenge Islamic banks in Oman", <http://english.alarabiya.net...>, 20.02.2013.

- 18 "Money market curbs to challenge Islamic banks in Oman", <http://english.alarabiya.net...>, 20/02/2013.
- 19 Sukuk, Arapça "Sak" kökünden gelmektedir. Sak, kelime anlamı olarak sertifika veya vesika anlamlarına gelir. Sukuk ise Sak'ın çoğulu olduğundan Saklar, Sertifikalar anlamına gelir. Arap piyasalarında Bono ve tahviller için Senet kelimesi kullanılırken İslami finansman bonoları olan Saklar için ise Sukuk denilmektedir. Teknik olarak varlık senedi şeklinde de isimlendirilebilecek olan Sukuk diğer senetlerden farklı olarak varlığa dayanmak zorundadır. Bu açıdan sukuk bir varlığa sahip olmayı veya ondan yararlanma hakkını göstermektedir. Sukukta yer alan hak sadece nakit akışı hakkı değil aynı zamanda mülkiyet hakkıdır. Bu, sukuku geleneksel bonolardan farklılaştırmaktadır. Geleneksel bonolar faiz taşıyan menkul kıymetlerden oluşurken, sukuklar temel olarak varlık sepetinde sahiplik hakkından oluşan yatırım sertifikalarıdır. Bkz. <http://www.tkbb.org.tr...>, 19.02.2013; Selahattin Tuncer, "Yeni Bir Sermaye Piyasası Aracı: SUKUK - Faizsiz Bono", Haziran 2012, <http://www.lebibyalkin.com.tr...>, 12.03.2013.
- 20 "Tourism provides better employment opportunities", <http://main.omanobserver.om>, 06.02.2013.
- 21 "Umman", <http://www.ibp.gov.tr...>, 20.02.2013.
- 22 Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK), "Oman Ülke Bülteni 2012", <http://www.deik.org.tr...>, 05.03.2013.
- 23 James Worrall, "Oman: The 'Forgotten' Corner of the Arab Spring", *Middle East Policy*, Sayı 19, Sonbahar 2012.
- 24 "Oman: The Sultan's Symbolic Reforms", <http://english.al-akhbar.com...>, 06.03.2013.
- 25 "Omani activists charged with illegal gathering", <http://english.al-akhbar.com...>, 06.03.2013.
- 26 "Oman holds first municipal elections", <http://news.yahoo.com...>, 06.03.2013; "Omanis vote in municipal elections", <http://www.aljazeera.com...>, 06.03.2013.
- 27 "World Report 2012: Oman", <http://www.hrw.org...>, 05/03/2013; "World Report 2013: Oman", <http://www.hrw.org...>, 14.03.2013.
- 28 "Omani activists charged with illegal gathering", <http://english.al-akhbar.com...>, 06.03.2013; "World Report 2012: Oman", <http://www.hrw.org...>, 05.03.2013; "World Report 2013: Oman", <http://www.hrw.org...>, 14/03/2013.
- 29 "Omani activists charged with illegal gathering", <http://english.al-akhbar.com...>, 06.03.2013.
- 30 "World Report 2012: Oman", <http://www.hrw.org...>, 05.03.2013; "World Report 2013: Oman", <http://www.hrw.org...>, 14.03.2013.
- 31 Hürmüz Boğazı, Umman'ın Musandam Yarımadası'nda bulunan eyaleti ile Ras Musandam kenti, dünya petrol tankerlerinin çoğunun geçtiği, Basra körfezini Oman körfezi ve Hint Okyanusuna bağlayan stratejik bir bölgedir. Körfez petrollerinin büyük çoğunluğu, tankerler aracılığıyla Hürmüz Boğazı'ndan geçerek dünya piyasalarına ulaşmaktadır.
- 32 Judith, Miller "Creating Modern Oman: An Interview with Sultan Qabus," *Foreign Affairs*, 76 (3), Mayıs/Haziran, 1997, ss. 13-17.
- 33 "Umman Türkiye'den Memnun", <http://www.timeturk.com/...>, 02.10.2013.
- 34 "9.Dönem Türkiye-Umman Ortak Komite toplantısı", <http://www.haberler.com/...>, 10.02.2013.
- 35 <http://www.haber5.com/guncel/turkiye-ile-umman-mutabakat-zapti-imzaladi>, 10.02.2013.
- 36 "T.C. Maskat Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, "Umman Sultanlığı Ülke Raporu", <http://www.counsellors.gov.tr/...>, 10.02.2013.

- 37 "Turkish Deputy PM Receives Oman Governors", <http://www.aa.com.tr/...>, 10.02.2013
- 38 "Ministry of Foreign Sultanate of Oman, "Oman's foreign policy is based on four principles", <http://www.mofa.gov.om/...>, 05.03.2013.
- 39 "Umman'ın İsrail ile ilişkisi Yok", <http://turkish.farsnews.com/...>, 13.02.2013.
- 40 <http://www.futuredirections.org.au/...>, 5.03.2013.
- 41 "BAE, Katar ve Umman İran'dan Elektrik Satın alıyor", <http://turkish.farsnews.com/...>, 24.02.2012.
- 42 <http://gulfnews.com/...>, 15.02.2102.
- 43 "Iran Keen to export technical and engineering services to Oman", <http://www.presstv.ir/...>, 22.02.2012.
- 44 "İngiltere İran'da İsveç'e emanet", <http://www.dunyabulteni.net/...>, 12.02.2012.
- 45 "Oman: Syria crisis must be resolved through peace plan", <http://www.reuters.com/...>, 02.02.2012.
- 46 "Suriye Arap Birliği planını reddetti", <http://www.bbc.co.uk/...>, 14.02.2013.
- 47 "Sultanate belives in rational foreign policy", <http://main.omanobserver.om/node/116082...>, 15.02.2013.
- 48 <http://www.timeturk.com/tr/...>, 10.03.2012.
- 49 "Oman Sultan Qaboos visit to UAE", <http://gulfnews.com/...>, 15.02.2012.
- 50 "BAE'den Umman'a 4 milyar dolarlık jet satışı", <http://www.dunyabulteni.net/...>, 15.02.2013.